

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ**

ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ»

Виконав: студент 4 курсу

Ps2-B21z групи

спеціальності 053 Психологія

(заочна форма навчання)

Топоровський Сергій Ігорович

Керівник:

Онуфрієва Ліана Анатоліївна,

доктор психологічних наук,

професор, завідувач кафедри

загальної та практичної психології

Рецензент:

Гончарук Наталія Миколаївна,

доктор психологічних наук,

доцент, доцент кафедри

загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ.....	7
1.1. Теоретичні засади психокорекційної діяльності психолога	7
1.2. Особливості психокорекційної роботи з дітьми підліткового віку	16
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЇХ КОРЕКЦІЇ	23
2.1. Організаційно-методичні аспекти проведення емпіричного дослідження з вивчення психокорекційної діяльності психолога в роботі з підлітками	23
2.2. Результати емпіричного вивчення.....	29
Висновки до другого розділу.....	40
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43

ВСТУП

Актуальність дослідження. Значущість цієї проблеми зумовлена тим, що сучасне українське суспільство формується в умовах воєнного стану, що істотно впливає на соціально-економічні та духовно-культурні аспекти його розвитку. У такій ситуації виховання молодого покоління набуває особливої ваги, адже воно є ключовою умовою створення нового гуманістичного й демократичного суспільства, а також важливою складовою розбудови державності. Вирішення цього завдання передбачає формування гармонійно розвиненої особистості як у духовному, так і в фізичному плані.

У цьому контексті особливої уваги в психології та педагогіці заслуговують практичні й експериментальні дослідження, які спрямовані на подолання негативних проявів у становленні особистості. Нестабільність суспільства, погіршення соціально-економічної ситуації, відчуття невпевненості та зростання агресії й насильства створюють несприятливі умови для розвитку дитини й підлітка. Це часто супроводжується внутрішніми психологічними труднощами, серед яких особливе місце займає підвищена тривожність, що ускладнює особистісне становлення.

Поглиблення тривожних настроїв серед населення на тлі загальної невизначеності та страху за власне майбутнє і долю країни призводить до зростання фрустрації, агресії, конфліктності, що зумовлює нагальну потребу в проведенні психокорекційної та реабілітаційної роботи. Допомога в умовах кризи здебільшого передбачає застосування психокорекційних технік, які дозволяють усунути або скоригувати деструктивні поведінкові прояви.

Зростання напруги в міжособистісних відносинах посилює кількість конфліктів, а загальна кризовість у суспільстві лише підкреслює актуальність розробки й впровадження сучасних підходів до психокорекційної діяльності. Особливої уваги вимагає психокорекція

підлітків, з огляду на специфіку їхнього вікового розвитку, що супроводжується кризовими явищами, прагненням до самостійності, нонконформізмом, змінами, пов'язаними з пубертатним періодом і формуванням дорослого «Я-образу».

З огляду на це, необхідність у глибокому теоретичному осмисленні та практичному дослідженні психологічних аспектів психокорекційної діяльності з підлітками є надзвичайно актуальною. Варто підкреслити, що питання психокорекції мають міцну наукову базу: у працях Я. Гошовського, С. Кузікової, С. Максименка, М. Мушкевич, В. Панка, Т. Титаренко, Т. Яценко та інших дослідників розкрито як методологічні засади, так і результати прикладних досліджень у цій сфері.

Об'єктом дослідження є психокорекційна діяльність психолога, орієнтована на підлітків. Предмет дослідження — особливості професійної психокорекційної взаємодії в умовах вирішення міжособистісних конфліктів серед осіб підліткового віку.

Метою дослідження є окреслення теоретичних підходів до аналізу професійної психокорекційної роботи психолога з підлітками, а також вивчення цієї проблематики в емпіричному вимірі.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз теоретичних основ психокорекційної роботи психолога.
2. Дослідити специфіку застосування психокорекційних методик у роботі з підлітками.
3. Вивчити соціально-психологічні чинники, що сприяють виникненню конфліктів у підлітковому віці.
4. Провести емпіричне дослідження особливостей психокорекційної діяльності з підлітками, які мають схильність до конфліктної поведінки.

Методологія дослідження включала аналіз і синтез психологічної літератури з обраної тематики, а також емпіричні методи: методику

визначення схильності до конфліктності (К. Томаса), дослідження комунікативних та організаторських схильностей (КОС-1), оцінку рівня комунікативного контролю (М. Снайдера), діагностику міжособистісних стосунків (Т. Лірі), а також методи кількісного аналізу та якісного осмислення отриманих емпіричних даних.

Базою проведення дослідження стали заклади загальної середньої освіти I-II ступенів Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Дослідження здійснювалося у період з листопада 2024 року до лютого 2025 року. Репрезентативну вибірку склали 80 школярів: 40 учнів 7-х класів і 40 учнів 9-х класів.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні науково-психологічного розуміння специфіки психокорекційної діяльності психолога з підлітками в сучасних умовах.

Практичне значення полягає у можливості використання основних висновків і результатів роботи психологами та педагогами для удосконалення психокорекційної роботи з підлітками, зокрема в аспекті зниження рівня їхньої конфліктності.

Апробація та впровадження результатів. Результати проведеного дослідження доповідалися здобувачем та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора А.І. Шинкарюка (29 жовтня 2024 р., м. Кам'янець-Подільський), на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 19 листопада 2024 р.), на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 18 лютого 2025 р.), на XIV Міжнародній науково-практичній конференції «*Current topics of science development and their implementation*», 07-09

квітня 2025 р., Софія, Болгарія, на XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2025 р.) та знайшли своє відображення у публікації автора.

Публікація.

Топоровський С.І., Онуфрієва Л.А. Особливості психокорекції у роботі з підлітками. *Current topics of science development and their implementation* : Abstracts of XIV International scientific and practical conference «Current topics of science development and their implementation», April 07-09, 2025, Sofia, Bulgaria, 203 p. С. 166–170. ISBN – 979-8-89766-177-0

URL: <https://eu-conf.com/en/events/current-topics-of-science-development-andtheir-implementation/>

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить таблиці і рисунки.

ВИСНОВКИ

Під час роботи над бакалаврською роботою було здійснено аналіз особливостей психокорекційної діяльності практичного психолога у роботі з підлітками, схильними до конфліктної поведінки.

1. Було з'ясовано, що для ефективного здійснення корекційної роботи психолог має володіти глибокими знаннями про природу і специфіку конфліктів. Встановлено, що на формування конфліктності у підлітковому віці суттєво впливають соціальне оточення, вікові та індивідуальні особливості особистості, а також інформаційні потоки, включно з медіа та Інтернетом.
2. Надано характеристику основних моделей поведінки підлітків. Учні, які виявляють високий рівень упевненості в собі, наполегливості, емоційної стриманості, гнучкості у розв'язанні труднощів та прагнення до гармонійних взаємин із оточенням, частіше демонструють здатність до досягнення компромісу.
3. У процесі дослідження встановлено, що підлітки в основному контролюють свої емоції, добре розуміють правила спілкування та вміють знаходити спільну мову з іншими, не порушуючи їхніх інтересів. Також вони володіють схильностями до організаторської діяльності, що сприяє зменшенню кількості конфліктних ситуацій.
4. Виявлено, що підлітки, які у конфліктних обставинах обирають стратегію співпраці, легко встановлюють позитивні взаємини, хоча водночас не завжди мають виражені організаторські навички.
5. Дослідження також показало, що високий рівень комунікативного контролю зафіксовано у 42,5 % респондентів, що свідчить про їх здатність до контролю емоційних реакцій та уникнення суперницьких форм поведінки. Вони переважно обирають стратегію «компромісу» для досягнення балансу між власними інтересами та інтересами інших.

Середній рівень комунікативного контролю зафіксовано у 50 % підлітків, що характеризується щирістю у спілкуванні, емоційною стриманістю та здатністю адаптувати свої реакції до поведінки співрозмовника.

Щодо низького рівня комунікативного контролю, його частка становить 7,5 %, що розглядається як позитивна тенденція. Низький рівень пов'язаний із більшою розкутістю у поведінці, яка може змінюватися залежно від ситуації незначною мірою.

Перспективним напрямком подальшої роботи визначено дослідження крос-культурних аспектів, а також розширення вибірки з урахуванням вікових та гендерних особливостей учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко Я.С. Психокорекція: навчально-методичний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
2. Баранова О.А. Попереджувально-корекційна робота з учнями початкових класів: Спецкурс для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Науковий світ, 2001. 76 с.
3. Бітянова М. Психолог у школі: зміст діяльності й технології Київ: Главник, 2007. 160 с.
4. Близнюкова О.М. Психологічний аналіз чинників кризи підліткового віку. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. Випуск 8. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2010. С.66–75.
5. Бохонкова Ю. Можливості корекції особистісних чинників соціальнопсихологічної адаптації. *Соціальна психологія*. 2005. № 2. С. 45–54.
6. Вайтгед Л. Подолати розлади харчової поведінки; пер. з англ. І. Грицюк. Львів: Видавництво Українського католицького університету «Свічадо», 2014. 112 с.
7. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: підручник. 2-ге вид. Київ : Ніка-Центр, 2011. 424 с.
8. Вашека Т.В. Практичні рекомендації для проведення психокорекційної роботи з підлітками за наявності суїцидальних тенденцій. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 7. С. 68–72.
9. Вестбрук Д. Г., Кеннерлі, Дж. Кірк. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію Львів: Свічадо, 2014. 410 с.
10. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
11. Войчихова А.І. Усе про конфлікт. *Психолог*. 2006. 15. С. 7–21.
12. Вознесенська О. Арт-терапія у роботі практичного психолога. Львів : Мова. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.

13. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім'ї до політичного терору: Дж. Герман; пер. з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.
14. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Пер. з англ. В. Хомика. Київ : Либідь, 2003. 520 с.
15. Дзюба Т. Конфліктологічна компетентність директора школи. *Шлях освіти*. 2004. 1. С. 29–34.
16. Дубяга А. Конфлікти у шкільному середовищі. *Психолог*. 2009. 48. С. 3–5.
17. Дуткевич Т.В. Практична психологія: вступ у спеціальність: *навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
18. Ілійчук В.І. Саморегуляція підлітків у подоланні конфліктної поведінки. Київ : Либідь, 1996. 22 с.
19. Каліна Н. Ф. Психотерапія: *підручник*. Київ : Академвидав, 2010. 288 с.
20. Калошин В.Ф., Гуменюк Д.В. Практичні рекомендації вчителю щодо ефективного впливу на учнів у критичних ситуаціях. *Зарубіжна література в школі*. 2010. 21. С. 2–11.
21. Косик М. Мандали як метод самопізнання. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2014. 52 с.
22. Котко Т.П. Психокорекційна діяльність практичного психолога з формування сприятливого психічного клімату в колективі школярів. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 1-2 . С. 163–169.
23. Котлова Л.О. Особливості конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру. *Актуальні проблеми педагогіки та психології*. Львів, 2011. Ч.1. С. 68–70.
24. Кузікова С.Б. Основи психокорекції: *навчальний посібник*. Київ : Вид-во «Академвидав», 2012. 320 с.

25. Кузікова С.Б. Психокорекційна практика : *навчально-методичний посібник*. Суми : Видавництво СумДПУ ім. А.С. Макаренка. 2011. 100 с.
26. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : *навчальний посібник*. 2-е вид., стереотип. Суми : «Університетська книга», 2008. 384 с.
27. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): *навчальний посібник*. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
28. Лемак М.В., Петрище В.Ю. Психологу для роботи. *Діагностичні методики: збірник Тест*. Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.
29. Максименко С.Д., Прокоф'єва О.О., Царькова О.В., Кочкурова О.В. Практикум із групової психокорекції : підручник. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр. «Люкс», 2015. 414 с.
30. Марінушкіна О.Є., Замазій Ю.О. Порадник практичному психологу. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 240 с.
31. Матвійчук О.С. Як навчити школярів розв'язувати конфлікти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2000. 1. 10.
32. Матяш-Заяц Л.П. Проблема конфлікту у зарубіжній психології першої половини ХХ століття. *Психологія: збірник наукових праць*. НПУ імені М.П. Драгоманова. 11. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. С. 48–54.
33. Мельничук О.Б. Основи психоконсультування та психокорекції : *навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей із спеціальністю «Практична психологія» та спеціалізацією «Соціально-психологічна реабілітація»*. Київ: Каравела, 2015. 390 с.
34. Мельничук І.Я. Організація психокорекційної роботи девіантної поведінки підлітків. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2009. Вип. 11. С. 109–113.

35. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. Київ, 2011. 192 с.
36. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : *підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*, 2014. 260 с.
37. Музика О.Л. Самооцінка і розвиток творчих здібностей. Житомир, 2007. 168 с.
38. Мушкевич М.І., Чагарна С.Є. Основи психотерапії : *навчальний посібник*. За ред. М.І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.
39. Осадько, О. Психологічні атаки: Як захищати себе у професійному спілкуванні. Психолог. 2011. 20. 8–25.
40. Павелків В.Р. Психологічні особливості та детермінанти агресивної поведінки підлітків. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2010. Вип. 9. С. 213–223.
41. Панок В.Г., Титаренко Т.М. Основи практичної психології. Київ, 2003. 527с.
42. Панок В.Г. Психологія життєвого шляху особистості : *монографія*. Київ : Ніка-Центр, 2006. 280 с.
43. Панок В.Г., Чаплак Я.В., Романовська Д.Д. Психоконсультативні стратегії діяльності практичного психолога системи освіти: *навч.-метод. посібник*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. 232с.
44. Пеньковська Н.М. Групова психокорекція у роботі з молодшими школярами. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 9. С. 72–74.; № 10. С. 60–72.
45. Піркова О.Д. Професійна етика психолога-практика. Навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ «Інтерсервіс», 2014. 150 с.

46. Пилипенко Н.М. Динамічні перетворення у мотиваційній сфері осіб із підвищеною тривожністю під впливом психокорекції. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 6. С. 49–58.
47. Пилипенко Н.М. Динамічні перетворення у мотиваційній сфері осіб із підвищеною тривожністю під впливом психокорекції. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 7. С. 62–63.
48. Потапова В.Д. Гуманістична спрямованість розвитку професійного психолога. Дніпропетровськ, 2000. 132 с.
49. Смикало, Л., Константинова Л. Його величність – Конфлікт ! Інтегроване заняття з основ психологічних знань та літератури, 9 клас. *Зарубіжна література*. 2011.10. С. 14–16.
50. Ставицька С.О., Волошина В.В. Соціальна психологія: *Практикум : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ : Каравела, 2013. 320 с
51. Федорченко Т.Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей. Київ, 2003. 128 с.
52. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 160 с.
53. Шебанова С.Г. Психокорекція агресивної поведінки. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 3. С. 15–23.
54. Шестопалова О. Адекватна поведінка підлітків: сутність та можливості психокорекції. *Рідна школа*. 2000. № 9. С. 27–30.
55. Шудлик Г. Механізми психологічного захисту. *Рідна школа*, 2000. № 12. С. 68–71.
56. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: навчальний посібник. Київ : Вища школа 2006. 382 с.
57. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 679 с.

58. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2004. 679 с.
59. Yalom, I.D., Molyn, L. Theory and Practice of Group Psychotherapy: 5th Revised Ed. New York: Basic Books. 2005.
60. Tatianchykova I., Tatianchykov A., Knyazheva I., Boiko, S. Correctional and education al technology of socialization of pupils at special secondary school. *REVISTA INCLUSIONES*. 2020. Volume 7. P. 156–169. URI <https://hdl.handle.net/11300/14375>